

Prawodawstwo rodzinne w Nowej Zelandii

Słowa kluczowe: prawo Nowej Zelandii, prawodawstwo Nowej Zelandii, prawo rodzinne, Nowa Zelandia, tikanga, Maorysi

System prawny Nowej Zelandii składa się z połączenia norm brytyjskiego porządku *Common law*, a zatem prawa opartego na precedensowych orzeczeniach sądów, z wciąż obowiązującymi aktami parlamentu w Londynie, *tikanga* – tradycji maoryskiej, mającej w większości wymiar niepisanych zwyczajów i rytuałów ludności autochtonicznej, a także stosunkowo nowego ustawodawstwa Wellington. Nowa Zelandia uzyskała niepodległość od Imperium Brytyjskiego status prawno-międzynarodowy dopiero w 1947 r., kiedy to wszedł w życie Statut Westminster¹. Dopiero wówczas *Aotearoa*², jako byłe dominium brytyjskie, mogła suwe-

1 *The Statute of Westminster* to zespół przepisów przyjęty przez parlament brytyjski już w roku 1931 (11 grudnia). Został on jednak ratyfikowany przez izbę w Wellington dopiero 16 lat później, co należy tłumaczyć wątpliwościami prawnymi oraz społecznymi w związku z ostatecznym zerwaniem więzów z metropolią oraz faktyczną drogą do osiągnięcia niepodległości. Szerzej na temat historii niepodległościowej Nowej Zelandii wraz z jej zmianą prawodawstwa zob.: S. Bożyk, *System konstytucyjny Nowej Zelandii*, Warszawa 2009; M. King, *The Penguin History of New Zealand*, Auckland 2012; G.W.R. Palmer, *Unbridled Power: An Interpretation of New Zealand's Constitution & Government*, Oxford 1987.

2 Nazwa Nowej Zelandii w drugim oficjalnym języku państwowym, tj. maoryskim, brzmi „Kraina Długiej Białej Chmury”.

rennie kształtować relacje zagraniczne oraz wewnętrzne. Stąd niespełna 70-letni system prawny Nowej Zelandii jest stale w fazie pełnego rozwoju oraz poszukiwań lepszych, tj. bardziej efektywnych i bliższych społeczeństwu, rozwiązań. Najlepszym tego przykładem jest ustanowienie Trybunału Waitangi w 1975 r., będącego prawną próbą odpowiedzi na żądania maoryskiej mniejszości, według której postanowienia Traktatu z Waitangi³ nie były respektowane przez ludność europejską. Widoczny jest tu zatem konsensus społeczny jako, że postanowienia Trybunału nie mają formy wiążącej, a stanowią jedynie sugestie dla polityków co do prowadzenia rządów oraz ustanawiania legislacji⁴.

Także nowozelandzkie prawo rodzinne przeszło w ostatnich latach gruntowne reformy, przede wszystkim poprzez wprowadzenie instytucji Sądów rodzinnych i przeniesieniem do nich spraw z Sądów Najwyższego w 1980 r.⁵, a także pakietu zmian w 2012 r.⁶ polegających na wdrożeniu licznych procesów pozaprawnych. Jak zostało to wskazane we wstępie, system prawodawczy Nowej Zelandii, w tym prawodawstwo rodzinne, uzależniony był od ustawodawstwa brytyjskiego. Choć porządki prawne w koloniach musiały być skoordynowane z tym obowiązującym w metropolii, panowały tu jednak pewne odstępstwa, czego przykładem jest właśnie najbliższe sferze prywatnej prawo rodzinne. W okresie międzywojennym parlament w Wellington stanowił najbardziej liberalne

3 The Treaty of Waitangi Act 1975 (Public Act 1975 No 114) wprowadził sąd odpowiedzialny za przyjmowanie i rozpatrywanie pozwów osób, które dowodziły nieposzanowania norm słynnego Treaty of Waitangi z 6 lutego 1840 r. Ten zaledwie 3-artykułowy dokument legł u podstaw konstytuowania się narodu nowozelandzkiego. Ministry of Justice, *The New Zealand Legal System; A guide to the constitution, government and legislature of New Zealand*, Wellington 2014; The Law Commission of New Zealand, *Maori Custom and Values in New Zealand Law*, Study Paper 9, March 2011, <http://www.justice.govt.nz/tribunals/waitangi-tribunal>, dostęp: 28 kwietnia 2015.

4 Autorka przebywała w Nowej Zelandii od lutego do maja 2015 r. na wizytacji naukowej na zaproszenie Wydziałów Prawa University of Auckland oraz University of Waikato. Podczas spotkania z przedstawicielem Trybunału Waitangi, Nyenyezi Siameja, w Wellington 11 marca 2015, zostały przedstawione kluczowe historyczne roszczenia ludności maoryskiej, ale także toczące się nowe żądania, m.in. o prawo przelotów samolotów nad terenami Maorysów.

5 The Family Proceedings Act 1980 (Public Act 1980 No 94) from 21 January 1981.

6 Wprowadzony ustawą Family Court Proceedings Reform Bill (2013 No 90–2) from 27 November 2012.

ustawodawstwo na terenie całego Imperium Brytyjskiego. Działo się to aż do 1953 r.⁷ (sześć lat po osiągnięciu niepodległości), kiedy zmniejszono ilość przesłanek orzeczenia o rozwód. Stąd zasadne jest przedstawienie krótkiej historii nowozelandzkiego prawa rodzinnego.

Do 1867 r., aby uzyskać rozwiązanie małżeństwa w Nowej Zelandii, należało udać się do stolicy Wielkiej Brytanii i otrzymać zgodę parlamentu⁸. Tendencje te odwróciły 3 kolejne ustawy z końca XIX w. wprowadzające szereg udogodnień oraz dopuszczające stosunkowo łatwe do przedstawienia sądowi dowody o uznanie małżeństwa za niebyłe⁹. Pierwsza połowa nowego stulecia, w związku z wojnami światowymi, była ostatnim okresem stabilności pod względem ilości rozwodów. Lata 60. oraz 70. ukazały diametralną różnicę między wcześniej kultywowanymi wartościami ochrony trwałości rodziny i małżeństwa (związanymi z definicjami religii chrześcijańskich) a potrzebami społeczeństwa¹⁰. Stąd należy podkreślić, iż najważniejsze zmiany w prawodawstwie rodzinnym miały dopiero nastąpić.

The Family Proceedings Act 1980 wprowadził termin „rozwiązania małżeństwa” zamiast „rozvodu”, a także instytucję sądów rodzinnych. XXI w. przyniósł natomiast legalizację związków cywilnych¹¹. Ustawa z 2004 r.¹² usankcjonowała także prawne relacje osób tej samej płci. Tym samym, prawodawstwo rodzinne w Nowej Zelandii ostatecznie

7 Poprzez przyjęcie The Divorce and Matrimonial Causes Amendment Act 1953 from 26 November 1953, por. komentarz do tego dokumentu: E.K. Braybrooke, *The Divorce and Matrimonial Causes Amendment Act, 1953 (New Zealand)*, „The International and Comparative Law Quarterly” 1955, t. 4, nr 2, s. 209–219.

8 Nowa Zelandia była kolonią Wielkiej Brytanii w latach 1941–1907, przyjmując następnie status dominium brytyjskiego, co wiązało się z szerszym spektrum autonomii międzynarodowej, w tym prawnej. Na temat różnych ustrojów państwa, zob.: J. Eska, *Dominium Nowej Zelandii – status przejściowy czy specyficzna forma ustroju państwowego?*, „Antypody.org” 2010, nr 3.

9 Mowa tu o kolejno: Matrimonial Causes Act 1857, Divorce and Matrimonial Act 1881, The Divorce Act 1898.

10 Nowa Zelandia nie posiada religii państwowej, co jest wyjątkiem w państwach byłego British Commonwealth of Nations. Niecałe 50% mieszkańców państwa wyznaje jakąś religię, wśród których wyznaniem wiodącym jest chrześcijaństwo. Dane pochodzą ze spisu powszechnego przeprowadzonego w 2006 r.

11 O tym, iż małżeństwo nie kończy się z chwilą orzeczenia o jego rozwiązaniu z punktu widzenia prawa oraz jak wyglądają tego konsekwencje zob.: B.D. Inglis, *New Zealand Family Law in the 21st Century*, Wellington 2007.

12 The Civil Union Act 2004 (Public Act 2004 No 102) from 9 December 2004.

odwrócono od pojmowania małżeństwa jako religijnego sakramentu, na rzecz społecznego kontraktu zawieranego na podstawie oświadczenia woli stron¹³. Ponadto, nowelizacja ustawy z 2013 r. o małżeństwie prawnie zdefiniowała je jako związek dwóch osób, niezależnie od ich płci, orientacji seksualnej oraz tożsamości seksualnej (*gender*)¹⁴.

Najnowszy pakiet reform został wprowadzony w ramach Family Court Proceedings Reform Bill 2012. Jednak ustawa ta zawierała szereg nieścisłości, a Komisja sprawiedliwości i wyborów musiała rozpatrzyć pół tysiąca wniosków w tej sprawie. Stąd reformy prawa rodzinnego stały się obowiązujące dopiero 31 marca 2014 r. Intencją twórców zmian było obniżenie kosztów rozpraw sądów rodzinnych, zwiększenie efektywności postępowania i wreszcie – obniżenie stresu, głównie dzieci, podczas tego typu procesów¹⁵. Najważniejszymi założeniami reform jest wyjście z systemu prawnego na pozasądowe rozwiązywanie konfliktów, poprzez powołanie przygotowanych do tego mediatorów, uruchomienie specjalnej podstrony Ministerstwa sprawiedliwości¹⁶ poświęconej prawodawstwu rodzinnemu, a także wydawanie licznych informatorów, które w prostych słowach podają gdzie pójść po pomoc. Nowymi rozwiązaniami są przede wszystkim pozaprawne sposoby rozwiązywania konfliktów: rodzicielstwo poprzez separację, gdzie obowiązkowy jest? kurs dla par, którym nie udało się wypracować konsensusu przed złożeniem pozwu w sądzie; rozwiązywanie problemów rodzinnych, zakładające mediacje finansowane z budżetu państwa; system wsparcia prawniczego, który pomaga na każdym stadium procedur rodzinnych, wielokrotnie niezrozumiałych dla przeciętnego obywatela; uproszczenie ścieżki dla zgodnych stron reprezentujących samych siebie w sądzie; i wreszcie postępowanie „bez uprzedzenia”, gdy zachodzi ryzyko bądź nastąpiło użycie przemocy,

13 Na podstawie strony internetowej Głównego Urzędu Statystycznego Nowej Zelandii, <http://datainfoplus.stats.govt.nz/Item/nz.govt.stats/f874d0c9-f454-4992-93dd-7294f4618854#> oraz Encyklopedii Nowej Zelandii *Te Ara*, <http://www.teara.govt.nz/en/divorce-and-separation/page-1>, dostęp: 28 kwietnia 2015.

14 Art. 4 i 5 the Marriage (Definition of Marriage) Amendment Act 2013 (Public Act 2013 No 20) from 19 April 2013.

15 M. Gollop, N. Taylor, M. Henaghan, *Evaluation of the 2014 Family Law Reforms: Phrase One; Report to the New Zealand Law Foundation*, February 2015, University of Otago.

16 Mowa o stronie internetowej Ministerstwa sprawiedliwości dotyczącej prawa rodzinnego: Family Justice, <http://www.justice.govt.nz/family-justice>, dostęp: 28 kwietnia 2015.

w ramach którego przewidziana jest natychmiastowa procedura sądowa, adwokat dziecka i prawna protekcja ofiar¹⁷.

Opiniotwórcza organizacja *New Zealand Law Society*, wydająca dwutygodnik „Law Talk” zestawiała efekty reformy systemu sprawiedliwości rodzinnej z perspektywy jej faktycznych użytkowników¹⁸. I tak, punkty widzenia wprowadzającej reformy Minister sprawiedliwości Judith Collins, radców prawnych, ofiar przemocy domowej czy mediatorów rządowych różnią się. Szefowa resortu sprawiedliwości zwraca bowiem uwagę na oszczędność rządu 65 mil NZD dzięki rozwiązaniom pozasądowym, co daje także więcej czasu sędziom na rozstrzyganie spraw najbardziej naglących, tj. przemocy rodzinnej, gdzie wymagana jest ekspertyza prawna. Stąd aż siedem na dziesięć spraw dotyczących prawa rodzinnego rozwiązywanych jest bez aplikacji w sądzie, co przekłada się także na zmniejszenie stresu członków rodzin, głównie dzieci. Jednak ofiary przemocy rodzinnej zwracają uwagę na mankamenty nowego systemu. Mediacje ze sprawcą przestępstw domowych są z założenia złe czy niemożliwe, a sam negocjator nie ma uprawnień czy doświadczenia, by zbadać sprawę i poprzeć (prawnie, stwierdzając stan faktyczny) ofiarę w jej traumie. Kolejnym czynnikiem jest nakaz ochrony, sięgający do 3 tysięcy NZD. Poważnymi wadami, jakie zauważają radcowie prawni, są też trudny dostęp i zawiłość licznych procedur pozasądowych. Odnotowano także wysoką liczbę postępowań „bez uprzedzenia”, które są wykorzystywane jedynie po to, by ominąć procedurę rodzicielstwa poprzez separację i natychmiast uzyskać orzeczenie o rozwiązaniu małżeństwa pod pretekstem sytuacji wysokiego ryzyka. Rady adwokackie oraz sędziowie odnotowali podstępne składanie wniosków do sądów rodzinnych. Stąd postulują oni uproszczenie skomplikowanych procedur, zwiększenie liczny sędziów, by mogli oni dokładniej zbadać każdy przypadek lub powrót do stanu prawnego sprzed 2012 r.¹⁹

Warto w tym miejscu przytoczyć statystyki. W roku 2013, zarejestrowano 19,237 małżeństw i 187 związków cywilnych na terenie Nowej

¹⁷ Por. komentarz poprzedzający test ustawy *The Family Court...*, dz. cyt., który napisany jest prostym, nieprawniczym językiem, zgodnie z założeniami całej reformy, by dotrzeć do zwykłego obywatela, odpowiadając na zapotrzebowanie społeczeństwa XXI w. New Zealand Government, *Family Dispute Resolution – a mediation service; Helping you reach agreement on parenting arrangements*, June 2014.

¹⁸ S. Borissenko, *Family Court reforms: One year on*, „Law Talk” 2015, 27 March, s. 861.

¹⁹ Tamże.

Zelandii. Wśród nich, było odpowiednio 209 oraz 121 par homoseksualnych. Wskaźnik małżeństw to 10,9 na tysiąc niezamężnych czy niezonatych obywateli, podczas gdy wskaźnik rozwodów to 9,4 na tysiąc małżeństw²⁰. Wynika z tego mylny wniosek, jakoby połowa związków kończyła się orzeczeniem o rozpadzie. Operując liczbami jedynie za rok 2013, wyrokiem sądu rozwiązano dokładnie 8,279 małżeństw, czyli połowę. Niemniej jednak, pary rozwodzące się w danym roku kalendarzowym nie są tymi samymi, które pobrały się w tym okresie²¹. Ten statystyczny fakt jest często przeoczany, stąd błędnie uważa się, iż Nowa Zelandia to państwo, gdzie trwałości rodziny nie są ważną wartością.

Prawodawstwo i sądownictwo rodzinne dotyka najbardziej prywatnej sfery obywatela, bardzo często także dziecka. Stąd wszelkie regulacje czy postępowanie powinno być dokonywane z największą starannością, w trosce o nieprzysporzenie członkom rodzin dodatkowych cierpień czy proceduralnych niewygodności. Dlatego też Ministerstwo Sprawiedliwości Nowej Zelandii zdecydowało się na wydanie kampanii społecznej promującej pozasądowe metody rozwiązywania sporów rodzinnych, gdzie promuje się proces mediacji oraz zwiększoną prawną i psychologiczną protekcję nad najbardziej poszkodowanymi stronami. Plakaty informacyjne znalazły się w mediach publicznych oraz prasie. Utworzono także specjalną niebieską linię dla ofiar przemocy domowej, pod którą można również uzyskać specjalne poradnictwo prawne, jak wypełnić sądowe formularze czy z jakiej metody pozasądowej skorzystać w danym przypadku. Co istotne, a występujące rzadko w programach rządowych, zwrócono uwagę na pomoc psychologów w sądownictwie rodzinnym. Autorzy kampanii nawołują zatem do skorzystania z ustawowych (Family Court Proceedings Reform Bill) rozwiązań pozaprawnych, które są tańsze, szybsze, bardziej efektywne i nastręczają mniej bólu rodzinom. Kolejnym atutem akcji społeczno-informacyjnej jest mnogość praktycznych porad, gdzie udać się po pomoc, która instytucja i dlaczego jest

20 Na podstawie danych Urzędu Statystycznego Nowej Zelandii na rok 2013: *Marriages, Civil Unions, and Divorces: Year ended December 2013*, http://www.stats.govt.nz/browse_for_stats/people_and_communities/marriages-civil-unions-and-divorces/MarriagesCivilUnionsandDivorces_HOTPYeDec13.aspx, dostęp: 28 kwietnia 2015.

21 Por. G.A. Carmichael, *Aspects of Ex-nuptiality in New Zealand: Toward a Social Demography of Marriage and the Family Since the Second World War*, Canberra 1982; *New Zealand's Population Statistics*, http://www.stats.govt.nz/browse_for_stats/population/mythbusters/marriages-end-divorce.aspx, dostęp: 28 kwietnia 2015.

najbardziej optymalna w danym przypadku, a wreszcie jak wygląda podział kosztów rozprawy oraz czy możliwe jest częściowe dofinansowanie z budżetu państwa. Dodatkowo, przygotowani do programu radcowie prawni²² wraz ze sztabem mediatorów wybranych i opłacanych przez Ministerstwo Sprawiedliwości udzielają porad, choćby jak przygotować się do rozprawy rozwodowej, ale także jak przyjąć konsekwencje orzeczenia, nierzadko niesatysfakcjonującego każdą ze stron²³.

Jak wskazano w niniejszym artykule, nowozelandzkie prawo rodzinne przeszło ogromne zmiany. Jest to związane przede wszystkim z uzyskaniem niepodległego od Imperium Brytyjskiego statusu państwa suwerennego, a co się na to przekłada, pełnego zwierzchnictwa oraz sprawowania własnej jurysdykcji na terenie Nowej Zelandii. Drugą, nie mniej istotną kwestią wydaje się być ewolucja światopoglądowa, w myśl której potrzeby społeczne, definicja rodziny i małżeństwa, a także oczekiwania XXI-wiecznych obywateli względem wymiaru sprawiedliwości rodzinnej zostały zmodyfikowane. Także dotarcie do obywatela następuje najczęściej poprzez Internet, o czym zdają sobie sprawę organy państwowe. Stają się to symptomatyczne we współczesnych społeczeństwach, by rząd i administracja publiczna obecne były także w massmediach. Dobitym tego przykładem jest upowszechnianie przepisów ustawy reformującej dziedzinną prawa rodzinnego w kampanii społecznej oraz poprzez specjalną podstronę Ministerstwa Sprawiedliwości w 2014 r. Kolejnym *novum* wydaje się być promowanie pozasądowych sposobów rozwiązywania konfliktów rodzinnych, w tym postawienie na mediacje. Jednakże, w wyniku tychże pozaprawnych negocjacji nie zaistnieją żadne skutki prawne, a zatem wynik mediacji nie jest wiążący dla stron. Stąd, prawodawstwo rodzinne Nowej Zelandii przewiduje także tryb standardowej rozprawy dla osób chcących uzyskać prawomocne orzeczenie sądu rodzinnego o rozwodzie, podziale majątku czy opiece nad dzieckiem. Bezsprzecznie jednak szeroka gama zaproponowanych ustawowo metod i procedur prawnych oraz pozaprawnych pozwala obywatelom i mieszkańcom Wysp na swobodny wybór najlepszego dla siebie rozwiązania. Jest to bardzo ważne w prawie

22 Przykładem jest choćby organizacja The Family Law Section of the New Zealand Law Society, skupiające ponad tysiąc prawników działających w obszarze prawa rodzinnego na terenie Nowej Zelandii, <http://www.familylaw.org.nz/>, dostęp: 28 kwietnia 2015.

23 S. Borissenko, *Family Court...*, dz. cyt.; New Zealand Government, *Family Dispute...*, dz. cyt.

rodzinnym, tak bardzo oddziałującym na sferę prywatną człowieka. Pr wodawcy systemu nowozelandzkiego mają tego świadomość, stąd można pokusić się o stwierdzenie, iż porządek prawny regulujący prawo rodzinne w Nowej Zelandii spełnia oczekiwania jej społeczeństwa.

Bibliografia

Literatura

- Boressen S., *Family Court reforms: One year on*, „Law Talk” 2015, 27 March, nr 861.
- Bożyk S., *System konstytucyjny Nowej Zelandii*, Warszawa 2009.
- Braybrooke E. K., *The Divorce and Matrimonial Causes Amendment Act, 1953 (New Zealand)*, „The International and Comparative Law Quarterly” 1995, t. 4, nr 2.
- Carmichael G.A., *Aspects of Ex-nuptiality in New Zealand: Toward a Social Demography of Marriage and the Family Since the Second World War*, Canberra 1982.
- Eska J., *Dominium Nowej Zelandii – status przejściowy czy specyficzna forma ustroju państwowego?* „Antypody.org” 2010, nr 3.
- Inglis B.D., *New Zealand Family Law in the 21st Century*, Wellington 2007.
- King M., *The Penguin History of New Zealand*, Auckland 2012.
- Palmer G.W.R., *Unbridled Power: An Interpretation of New Zealand's Constitution & Government*, Oxford 1987.

Dokumenty

- Civil Union Act 2004 (Public Act 2004 No 102) from 9 December 2004.
- Divorce and Matrimonial Causes Amendment Act 1953 from 26 November 1953.
- Gollop M., Taylor N., Henaghan M., *Evaluation of the 2014 Family Law Reforms: Phrase One; Report to the New Zealand Law Foundation*, February 2015, University of Otago.
- Family Court Proceedings Reform Bill (2013 No 90–2) from 27 November 2012.
- Family Proceedings Act 1980 (Public Act 1980 No 94) from 21 January 1981.
- Law Commission of New Zealand, *Maori Custom and Values in New Zealand Law*, Study Paper 9, March 2011, Wellington.
- Marriage (Definition of Marriage) Amendment Act 2013 (Public Act 2013 No 20) from 19 April 2013.
- Ministry of Justice, *The New Zealand Legal System; A guide to the constitution, government and legislature of New Zealand*, Wellington 2014.

New Zealand Government, *Family Dispute Resolution – a mediation service; Helping you reach agreement on parenting arrangements*, June 2014.

Treaty of Waitangi Act 1975 (Public Act 1975 No 114) from 10 October 1975.

Statute of Westminster from 11 December 1931.

Strony internetowe

Family Justice, <http://www.justice.govt.nz/family-justice>, dostęp: 28 kwietnia 2015.

Family Law Section of the New Zealand Law Society, <http://www.familylaw.org.nz/>, dostęp: 28 kwietnia 2015.

Statistics New Zealand, <http://datainfoplus.stats.govt.nz/Item/nz.govt.stats/f874-d0c9-f454-4992-93dd-7294f4618854#>, dostęp: 28 kwietnia 2015.

Strona internetowa Ministerstwa Sprawiedliwości Nowej Zelandii, <http://www.justice.govt.nz/tribunals/waitangi-tribunal>, dostęp: 28 kwietnia 2015.

New Zealand's Population Statistics, http://www.stats.govt.nz/browse_for_stats/population/mythbusters/marriages-end-divorce.aspx, dostęp: 28 kwietnia 2015.

Strona internetowa *Te Ara: the Encyclopedia of New Zealand*, <http://www.teara.govt.nz/en/divorce-and-separation/page-1>, dostęp: 28 kwietnia 2015.

Inne

Wywiad autorki z Nyenyezi Siameja z Trybunału Waitangi, Wellington (11 marca 2015).

ABSTRACT

JOANNA SIEKIERA

Family Jurisdiction in New Zealand

The author of the article conducts an analysis of the concept of the Family law legislation in New Zealand. The legal system in Aotearoa is unique on a global scale, as it combines British legislation, New Zealand precedential court rulings, but most of all, set of the Maori customs – *tikanga*. Family law, affecting the most intimate sphere of the citizens' live, is indeed precise in New Zealand, allowing to find the right legal and social solution to each individual case.